

ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ:
РИЗИКИ, ПЕРСПЕКТИВИBLENDED LEARNING IN THE CONTEXT OF WAR IN UKRAINE:
RISKS, PROSPECTS

У статті авторами проаналізовані основні ризики та шляхи їх подолання в умовах війни в Україні. Міністерство освіти і науки України змушене було оперативно реагувати на зміни, зумовлені введенням воєнного стану на всій території України внаслідок збройної агресії Російської Федерації; приймати чіткі рішення щодо організації освітнього процесу, а також упровадження дистанційного та змішаного навчання з метою забезпечення безпеки усіх учасників освітнього процесу. Щоб забезпечити ці процеси необхідно сформувати комплексний підхід до удосконалення діяльності закладу освіти через диджиталізацію всіх процесів з урахуванням накопиченого світового досвіду та особливостей освітнього процесу в Україні в умовах війни. У статті проаналізовані роботи науковців щодо поняття «змішаного навчання». Зазначено, що змішане навчання на сьогодні позиціонується як інноваційна технологія, як тренд та як антикризовий формат освіти. На етапі дослідження брали участь 82 викладачі, педагоги та науково-педагогічні співробітники Хмельницького національного університету, Київського національного лінгвістичного університету та Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Автори розробили опитувальник, який містив питання: «Які ризики на Вашу думку може нести змішане навчання під час воєнної агресії?». Були вписані ті ризики, які на думку авторів, можуть негативно вплинути на навчання здобувачів освіти. Також був відкритий варіант, який передбачав можливість дописати свої пропозиції та думки. Аналіз анкетування показав, що переважна більшість респондентів вважає, що саме відсутність мотивації у здобувачів освіти є великим ризиком змішаного навчання під час воєнних дій; також респонденти відмітили, що психологічний стан здобувачів відзначився на навчанні; відсутність інтернету та світла в регіонах теж несе свої негативні наслідки; не оминули і проблему відсутності матеріально-технічної бази в закладах освіти та відсутність живого спілкування.

Ключові слова: змішане навчання, воєнна агресія, освітній процес, анкетування, заклади освіти.

In this article, the authors analyze the main risks and ways to overcome them in the context of war in Ukraine. The Ministry of Education and Science of Ukraine was forced to respond promptly to the changes caused by the introduction of martial law throughout Ukraine as a result of the armed aggression of the Russian Federation; to make clear decisions on the organization of the educational process, as well as the introduction of distance and blended learning to ensure the safety of all participants in the educational process. In order to ensure these processes, it is necessary to formulate a comprehensive approach to improving the activities of an educational institution through the digitalization of all processes, taking into account the accumulated world experience and the peculiarities of the educational process in Ukraine during the war. The article analyzes the works of scholars on the concept of "blended learning". It is noted that blended learning is currently positioned as an innovative technology, as a trend and as an anti-crisis format of education.

The study involved 82 teachers, educators, and researchers from Khmelnytskyi National University, Kyiv National Linguistic University, and Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. The authors developed a questionnaire that included the following questions: «What risks do you think blended learning can pose during military aggression?». The authors included those risks that, in their opinion, could negatively affect the education of students. There was also an open option that provided an opportunity to add their suggestions and opinions. The analysis of the questionnaire showed that the vast majority of respondents believe that the lack of motivation among students is a major risk of blended learning during hostilities; respondents also noted that the psychological state of students affected their studies; the lack of Internet and electricity in the regions also has its negative consequences; the problem of the lack of material and technical resources in educational institutions and the lack of live communication were also mentioned.

Key words: blended learning, military aggression, educational process, surveys, educational institutions.

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.3.37>**Горячок І.В.,**канд. пед. наук,
доцент кафедри слов'янської філології
Хмельницького національного
університету**Імбер В.І.,**канд. пед. наук,
доцент кафедри початкової освіти
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла
Коцюбинського**Тронь Т.В.,**канд. пед. наук, доцент,
завідувач кафедри германських
і романських мов
Київського національного лінгвістичного
університету**Постановка проблеми у загальному вигляді.**

Проблема впровадження та ефективного використання технологій змішаного навчання постала з широким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, за допомогою яких можна реалізувати його у дистанційному режимі. Нагальною ж ця проблема стала останні 3 роки, під час пандемії COVID-19 та війни в Україні, розпочатої російською федерацією. Освіта має основне значення для здобувачів освіти під час війни. Крім навчання, заклади освіти повинні надати безпечний простір, підключити здобувачів освіти до життєво важливих

ресурсів, надавати при необхідності психологічну та емоційну підтримку. Довгостроковий вплив війни на якість освіти і доступ до неї, викликає тривогу та занепокоєння. Автори в статті розглядають ризики та перспективи змішаного навчання в кризових ситуаціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Особливості змішаного навчання розглядалися низкою зарубіжних науковців таких як L. Futch, C. Graham, A. Okaza та ін. Серед українських науковців варто відзначити К. Бугайчук, О. Спіріна, К. Осадчу, С. Волошинова, В. Кухаренко,

Г. Ткачук та ін. Саме пандемія COVID-19 спричинила масовий перехід всіх закладів освіти на використання виключно дистанційних технологій або їх поєднання з традиційним навчанням (змішане навчання).

Метою статті є аналіз стану освітнього процесу в зв'язку з війною в Україні, яка розпочалась в 2022р. через збройну агресію російської федерації. Шляхом анкетування педагогів, викладачів та педагогічно-наукових співробітників визначити, які є ризики змішаного навчання; дати рекомендації для покращення освітнього процесу та зменшення проявів ризиків.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Вчені зробили вагомий внесок у вивчення проблем змішаного навчання у закладах освіти, але кількість джерельної бази дослідження під час воєнної агресії російської федерації проти України є недостатньою. І під час війни, і після її завершення, головним завданням освітньої галузі є і буде забезпечення якості та неперервності освіти на всіх рівнях. Тому цілком актуальним є проведення наукових досліджень в освіті та втілення їх результатів у практику роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пандемія COVID-19 активізувала пошук нових методів та засобів навчання. Низка нормативно-правових документів з весни 2020 р., зокрема: Постанова Кабінету Міністрів України «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» (від 11.03.2020 №211, від 02.04.2020 №255); Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» (від 30.03.2020 №540-IX); Наказ Міністерства освіти і науки України «Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19» (від 16.03.2020 №406) та інші змінили вектор діяльності закладів освіти в Україні. Також, свої корективи внесла і війна в Україні [7]. «Гібридне навчання», «дистанційне навчання», «електронне навчання», «змішане навчання» – найпоширеніші форми навчання під час карантинних обмежень по всьому світу. Усі ці терміни пов'язані з використанням інформаційно-цифрових технологій у навчанні, але при цьому найчастіше зустрічається термін «змішане навчання». Технологічна реалізація змішаного навчання є перспективною та актуальною завдяки хмарним технологіям

Оскільки на сьогодні немає точного визначення терміну «змішане навчання», автори, проаналізувавши наукові роботи, виділяють типові визначення, наведені нижче.

Як зазначає в своїй роботі Г. Ткачук [8] змішане навчання є наслідком розвитку

інформаційно-комунікаційних засобів навчання, пов'язане з процесами інформатизації та комп'ютеризації суспільства, використанням ІКТ в освітньому процесі, застосуванням комп'ютерно-орієнтованих систем навчання, формуванням інформаційно-технічних компетентностей фахівця, широкого застосування мережевих технологій для організації освітнього процесу, впровадженням мобільно-орієнтованого навчання.

Науковець К. Бугайчук зазначає, що змішане навчання це «цілеспрямований процес здобування знань, умінь та навичок, що здійснюється освітніми установами різного типу в рамках формальної освіти, частина якого реалізується у віддаленому режимі за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій і технічних засобів навчання, які використовують для зберігання і доставки навчального матеріалу, реалізації контрольних заходів, організації взаємодії між суб'єктами навчального процесу (консультації, обговорення)» [3].

На думку А. Стрюка, Ю. Триуса, В. Кухаренка [2], «змішане навчання – це цілеспрямований процес набуття знань, умінь і навичок в умовах інтеграції навчальної та позаурочної освітньої діяльності учнів на основі впровадження та взаємного доповнення традиційних, електронних, дистанційних та мобільних технологій навчання за наявності самоконтролю учнів за часом, місцем, маршрутами та темпом навчання». Також змішане навчання на сьогодні позиціонується як інноваційна технологія, як тренд та як антикризовий формат освіти [5].

У своїй статті дослідник В. Мізюк на підставі формулювань змішаного навчання визначає такі його ознаки [6]:

- Форма навчання відноситься до традиційного в межах діяльності освітніх установ.
- Це процес здобуття знань, умінь та навичок у межах певної навчальної дисципліни, частина якого реалізується у віддаленому режимі.
- Під час вивчення навчальної дисципліни використовують інформаційно-комунікаційні технології та технічні засоби навчання.
- Навчальні матеріали, які забезпечують електронне навчання, розміщені у вільному просторі Інтернет чи віртуальному просторі закладу.
- Воно є персоналізованим, тобто спрямоване на врахування індивідуальних потреб кожного здобувача освіти.

В умовах сьогодення актуальною проблемою постає організація змішаного навчання під час війни, адже існує досить багато ризиків, які можуть спричинити справжній колапс в освітній системі. Підготовка онлайн навчання в умовах військового конфлікту, підвищення компетентностей викладачів, адекватне планування навчання адміністрацією, використання та розробка навчальних платформ – все це в сукупності має величезну роль

для подальшого ефективного функціонування певного закладу та освіти в цілому. Підраховано, що 3,7 мільйона дітей в Україні та за кордоном використали варіанти онлайн та дистанційного навчання за весну 2022 року [8]. Під час війни особливо важливого значення набувають питання створення комфортного освітнього середовища та організації освітнього процесу для тих здобувачів освіти, які отримали психологічну травму, змінили місце проживання чи в яких заклад освіти був зруйнований. Постають нові чинники впливу на освітній процес: це і повітряні тривоги, і необхідність переховуватися в укриттях; втрата деякими закладами освіти своєї матеріально-технічної бази; нестабільний психологічний стан людини (і викладачів, і здобувачів) під час війни (бойові дії, зниклі безвісти, поранені, загиблі тощо); евакуація частини здобувачів освіти і викладачів, мобілізація стейкхолдерів.

Тому авторами було розроблене анкетування та проведено опитування для визначення можливих ризиків під час змішаного навчання та аналізу, що саме необхідно покращувати та на що звертати увагу в умовах сьогодення.

На етапі дослідження брали участь 82 викладачі, педагоги та науково-педагогічні співробітники Хмельницького національного університету, Київського національного лінгвістичного університету та Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Авторами був розроблений опитувальник (рис. 1), який містив питання: «Які ризики на Вашу

думку може нести змішане навчання під час воєнної агресії»? В опитування були внесені ті ризики, які на думку авторів, можуть негативно впливати на навчання здобувачів освіти. Також був відкритий варіант, який передбачав можливість дописати свої пропозиції та думки.

Аналіз анкетування показав, що переважна більшість респондентів вважає, що саме відсутність мотивації у здобувачів освіти (86%) є основним ризиком змішаного навчання під час воєнних дій; 68% респондентів відмітили, що психологічний стан здобувачів також відзначився на навчання; відсутність інтернету, світла в регіонах теж несе свої негативні наслідки (45%); відсутність матеріально-технічної бази в закладі освіти відзначили 38% респондентів, а відсутність живого спілкування – 22%.

В відкритих відповідях респонденти додали ще свої варіанти:

– Навчання під час тривог та перебування в бомбосховищах не дає того ефекту від навчання, який планувався викладачем.

– У здобувачів освіти, в порівнянні з попередніми роками навчання, з'явилася складність з концентрацією під час проведення занять.

– Недостатня інформованість з боку держави, керівництва про моделі для організації змішаного навчання та відсутність системного підходу на початку навчання.

– Зміна місця проживання здобувачів освіти і співробітників закладів освіти за межі країни або регіону.

Ризики змішаного навчання в умовах війни в Україні

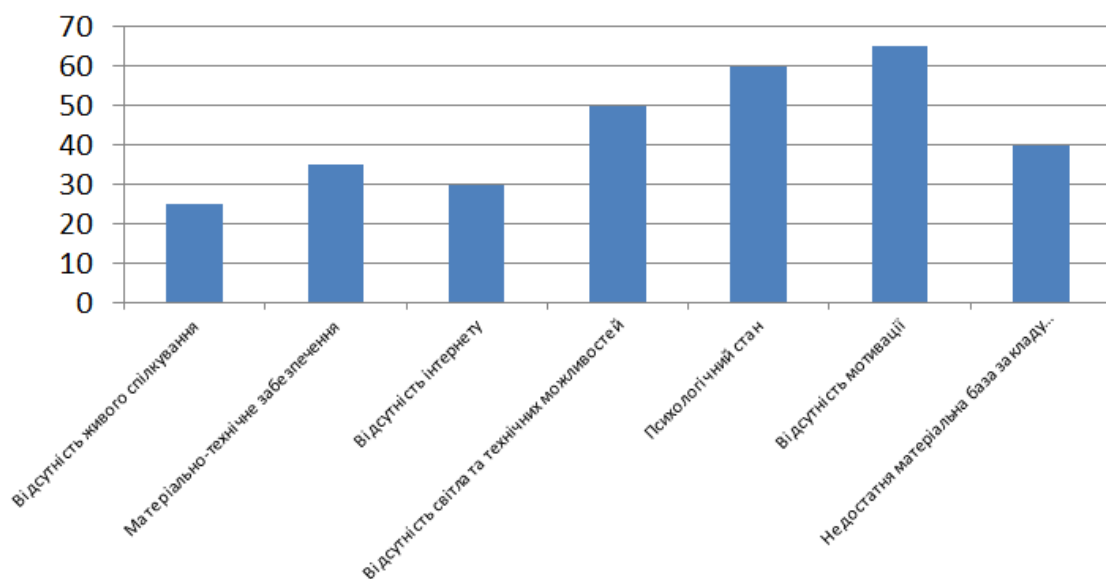

Рис. 1. Опитування респондентів щодо ризиків змішаного навчання під час війни в Україні

Разом з тим, респонденти відмітили, що саме змішана форма навчання дає набагато більше перспектив, ніж дистанційна, адже є можливість проводити заняття очно, аудиторно, віч-на-віч зі здобувачами. Під час організації освітнього процесу змішаного навчання можна обрати теми, які варто перенести на самостійне опрацювання; ущільнити теми, простіші для засвоєння та визначити ті, що потребують детальнішого вивчення – і винести їх на аудиторні семінари, лекції та ін.

Для подолання вищезазначених ризиків автори рекомендують:

– Покращити психологічний стан та підвищену тривожність можна через спілкування на очних аудиторних консультаціях або відеоконференціях, що цілком можливо робити за будь-яких умов, крім тих, коли відбуваються активні бойові дії. Тобто освітній процес повинен залишатись неперервним.

– При зміні місця проживання здобувачів освіти та працівників до безпечних регіонів застосовується дистанційне навчання, але відеозв'язок украй потрібний для ефективного навчання і роботи.

– Відсутність мотивації у здобувачів освіти можна підвищити за рахунок структурування роботи, постійного зв'язку із студентами, контакт із батьками; проводити креативні заняття; залучати до навчання через програми симулятори, ігрові методи, інтерактивні дошки та ін.

– Відсутність технічних можливостей можна надолужити різноманітністю форм і режимів: синхронним, асинхронним, очним. Адже змішане навчання дає можливості їх реалізувати в повному обсязі.

– Відсутність інтернету та світла. Варто розробити робочі зошити, інтерактивні зошити, які здобувач зможе завантажити при наявності світла/інтернету та виконати завдання. Дати максимально повний бібліографічний список для роботи з певної дисципліни. Не обмежувати час виконання завдань.

Висновки. З початком війни дистанційне та змішане навчання стало основною можливістю доступу до знань, а заклади освіти намагаються

адаптуватись до нових умов свої напрацювання під час пандемії. При організації освітнього процесу в умовах змішаного навчання варто індивідуалізувати навчальні плани всіх учасників відповідно до їхніх потреб, готовності та можливості продовжувати навчання під час війни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Kartashova L. Sorochan T. Sovkina O. Sheremet T. Digital twin of postgraduate educational institution: ecosystem for transformation of professional development of teachers in conditions of martial law. *Danish scientific journal*. 2022. № 60. pp. 46-51.

2. Kukhareno V. Blended learning. Webinar. 2014. URL:<http://vladimirkukhareno.wiziq.com/online-class/2190095-intel-blended> (дата звернення: 15.01.2023).

3. Бугайчук К. Л. Змішане навчання: теоретичний аналіз та стратегія впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів. Інформаційні технології і засоби навчання: Київ, 2016. Т. 54. Вип. 4. С. 1-18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2016_54_4_3 (дата звернення: 18.01.2023).

4. Квятковська А. Онлайн навчання в закладах фахової передвищої освіти: особливості в умовах військових конфліктів. зб. матеріалів наук.-практ. конф. «Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення. Київ. 2022. С. 196-199.

5. Лебедева О. Blended Learning. Змішане навчання як антикризовий формат освіти. Імплементация європейських стандартів в українські освітні дослідження: зб. матеріалів наук. конф. Української асоціації дослідників освіти. Дрогобич : ТзОВ«Трек-ЛТД», 2020. С. 85–87.

6. Мізюк В. А. Змішане навчання як проблема сучасного освітнього простору. *Педагогічний альманах*. 2019. Вип. 41. С. 37–44.

7. Полотай О. Переваги змішаного навчання в закладах вищої освіти в сучасних реаліях (на прикладі ЛДУ БЖД). URL: https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11408/1/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8_%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D1%82%D0%B0%D0%B9.pdf (дата звернення 16.01.2023)

8. Ткачук Г. Теоретичні аспекти та стан впровадження змішаного навчання у закладах вищої освіти України. *European vector of Ukraine and Republic of Poland*. 2018 вип. 1. С. 465-485.